

⊗ שם המחקר : השפעת לחץ, סטיגמה וסומטיזציה על רמת שיתוף הפעולה בין אנשי מקצוע לבין אבות

לילדים מתבגרים עם לקות התפתחותית בחברה הבדואית.

⊗ שנה: 2018

⊗ מס' קטלוגי: 656

⊗ שמות החוקרים: חנאן כבת. בהנחיית: ד"ר איריס מנור- בנימיני.

⊗ רשות המחקר: הפקולטה לחינוך- החוג לחינוך מיוחד- אוניברסיטת חיפה.

תקציר המחקר:

עבודת גמר זו לתואר שני (תזה) נערכה בסיוע מלגה מקרן שלם.

הורות היא תפקיד מאתגר, רווי לחצים, קונפליקטים ולבטים רבים, ועם זאת, זה הוא תפקיד אשר מזוהות עם תחושות של סיפוק, אושר ומשמעות. אך כאשר מדובר בהורות לילד בעל לקות התפתחותית, תהליך גידולו של הילד על-פי רוב, מעמיס על המערכת המשפחתית, כרוך באתגרים מרובים ומציב בפני המשפחה קשיים מתמשכים העלולים לגרום להפרת האיזון המשפחתי, פגיעה ברווחה הנפשית ואף יצירת מצוקה כרונית אצל בני המשפחה (Beresford, Rabiee, & Sloper, 2007; Ha-Hong, Seltzer, & Greenberg, 2008). לפיכך, הורים לילדים עם לקויות התפתחותיות, לעומת הורות "רגילה", חווים יותר לחץ (Peer, & Hillman, 2014). המחקר התמקד באוכלוסיית הבדואים בנגב. למרות היות הבדואים מוגדרים כאזרחים שווי זכויות בישראל, התנאים הסוציו-אקונומיים הקשים שחווים, דוגמת העדר תשתית כלכלית-תעסוקתית, הכנסה משפחתית נמוכה מהמוצע במשק ושיעורי אבטלה גבוהים (Litvak, 2002), הופכים את התמודדותם של הורים בדואים עם הורות לילדים עם לקויות התפתחותיות, למורכבת במיוחד. אחד ההיבטים היוצאי דופן בנוגע לאוכלוסייה זו, הוא היבט תפיסותיה התרבותית והמשפחתית. מדובר באוכלוסייה המתאפיינת בפטריארכיות, ומייחסת לגבר במשפחה את מירב ההחלטות המשמעותיות בעבור המשפחה, ולפיכך דמות האב במשפחה הבדואית היא הדמות המחליטה על אופן ההתנהלות המשפחתית וזאת למרות שהאישה היא האחראית המרכזית לטיפול במשפחה, בבעל ובילדים (Manor-Binyamini, 2011; Dwairy, 2015). היות האב ציר מרכזי במשפחה הבדואית, אחד המרכיבים המלווים את שגרת יומו של האב בגידול ילד עם לקות התפתחותית הוא ההתמודדות עם בעיית הסטיגמטיזציה והתגובות החברתיות של הסביבה כלפי לקות ילדו (Roach, Orsmond & Barrat, 1999). לאור כלל היבטי מציאות ספציפית זו, ובהנתן מכלול נסיבות אשר יורחב עליהם בעבודה, לעיתים נמנעים ילדים בדואים עם לקויות התפתחותיות לעזרים וטיפולים החיונים למצבם. הספרות המחקרית בתחום מדגישה את חשיבות הקשר בין המשפחה לבין המסגרת החינוכית של הילד כגורם חיוני להתפתחות הילד ולהצלחתו במערכת החינוך (גרינבאום ופריד, 2011). לפיכך, המחקר בוחן את כלל ההיבטים המתוארים לעיל באמצעות איסוף נתונים אודות השפעת תחושות סטיגמה, לחץ וסומטיזציה על אבות בדואים למתבגרים עם לקות התפתחותית ועל רמת שיתוף הפעולה שלהם עם אנשי מקצוע. הליך המחקר כלל מדגם בן 88 אבות בדואים למתבגרים עם לקות התפתחותית, אשר השיבו על חמישה שאלוני דיווח עצמי על כלל ההיבטים: (1) שאלון סוציו דמוגרפי, (2) שאלון הערכת ממדים לשיתוף פעולה בין הורים לילדים עם לקויות מורכבות לבין צוות רב-מקצועי (מנור-בנימיני, רוט וליניטון, 2011), (3) שאלון סטיגמה (Affiliate Stigma Scale [ASS]; Mak & Cheung, 2008), (4) שאלון

סומטיזציה (Faris Al, & (Zaid Al, Becker2002), (5) שאלון לחץ הורי (Pearlin & Schooler, 1978). לבחינת המתאמים בין מדדי המחקר נעשה שימוש במודל ובמבחנים סטטיסטיים: מתאמי פירסון ורגרסיה מרובה. ממצאי המחקר הצביעו על קשר שלילי ומובהק בין תחושת הסטיגמה (מרכיב תקשורת, שיתוף פעולה מרכיב מיומנויות בינאישיות של הצוות ושיתוף פעולה כללי 2) לבין שיתוף פעולה. ככל שסטיגמה גבוהה יותר, רמת שיתוף פעולה במרכיבים אלה נמוכה יותר ולהפך. בנוסף קיים קשר מובהק שלילי בין רמות לחץ לבין מרכיבים מסוימים של שיתוף פעולה, קשר בין כל רמות הלחץ (לחץ זוגי, לחץ הורי, לחץ מצב כלכלי ולחץ כללי) לבין שיתוף פעולה מרכיב מיומנויות בינאישיות של הצוות, קשר בין לחץ הורי לבין שיתוף פעולה מרכיב מיומנויות מקצועיות של הצוות, קשר בין לחץ זוגי למרכיב אמצעי קשר וקשר בין רוב רמות הלחץ מלבד לחץ מצב כלכלי לבין שיתוף פעולה כללי 2. לעומת זאת, לא נמצא קשר בין סומטיזציה לבין שיתוף פעולה. יתר על כן נמצאו קשרים חיוביים בין סומטיזציה וסטיגמה, ככל שסטיגמה תהיה גבוהה יותר כך יהיו יותר ביטויים סומטיים ולהפך. עוד קשר חיובי בין כלל סוגי הלחץ לבין סומטיזציה, ככל שלחץ זוגי, לחץ הורי, לחץ מצב כלכלי ולחץ כללי עולה, יש יותר ביטויים סומטיים ולהפך. בסוף נמצא קשר חיובי בין כל סוגי הלחץ לבין סטיגמה: ככל שלחץ זוגי, לחץ הורי, לחץ מצב כלכלי ולחץ כללי עולה כך יש יותר סטיגמה ולהפך.

לממצאים אלה יש תרומה הן למחקר והן לפרקטיקה. ממצאי המחקר מעלים את הצורך במחקרי המשך אשר יבחנו את מאפייני החברה הבדואית כמו אמונת קבלה ועוד. מחקרים נוספים עשויים להתמקד בהשוואה בין אבות לאימהות באוכלוסייה הבדואית ומחקרים בין תרבותיים המשווים בין התמודדות אבות בדאויים ואבות מהמגזר הערבי לילדים מתבגרים עם לקות התפתחותית. כמו כן לחקור גם את נקודות המבט של אנשי המקצוע ולא רק של ההורים, מפני שיכול להיות שקיים פער בין התפיסה של ההורים לבין התפיסה של אנשי המקצוע, וגם כדי ליצור אינטגרציה בין שתי נקודות המבט ולהרחיב את ההסתכלות על הנושא הנחקר. מאחר ונמצא כי קיים קשר מובהק שלילי בין התרבות הבדאיות לבין מידת שיתוף הפעולה, יש חשיבות למחקר המשך זה. ממצאי המחקר עשויים גם לתרום לפרקטיקה בהכנת תכניות התערבות מותאמת להורים ולמתבגרים עם לקות התפתחותית בקשר למדדי לחץ, סטיגמה וסומטיזציה ובעקבות כך להגביר שיתוף פעולה בין בני המשפחה לבין אנשי המקצוע החינוכיים/טיפוליים.

מילות מפתח: לקות התפתחותית, אבות, בדואים, שיתוף פעולה, סטיגמה, לחץ, סומטיזציה

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)